

Wat is er aan de hand met de zwaluwen in de Eempolders?

Jan Mooij

Boerenzwaluw, Eempolder, langs de Eem, 19 juni 2024 | Jaap van de Kamp

In het deel van de Eempolders waar wij tellen, broeden twee soorten zwaluwen: de Boerenzwaluw (*Hirundo rustica*) en de Huiszwaluw (*Delichon urbica*). Tot ongeveer 1995 bleven de aantallen stabiel. Daarna zette een stijging in tot rond 2010 de waargenomen aantallen bijna verdubbeld waren. Uit het Broedvogel Monitoring Project van Sovon (hierna BMP-project) blijkt, dat er tussen 2000 en 2020 ook landelijk een stijging optrad. Van 2010 tot 2020 bleven de aantallen in de polders ongeveer constant, maar in 2021 werden ze plotseling 40% lager en dat bleef de daaropvolgende jaren zo. Wat is er aan de hand?

Vanaf het begin van de Eempoldertellingen werden er Boerenzwaluwen waargenomen bij onze tellingen. De stijging van het aantal Boerenzwaluwen hing waarschijnlijk vooral samen met de bouw van boerderijen in de polders in het kader van de omstreeks 1990 gestarte landinrichting. Daardoor kwam er meer broedgelegenheid voor deze zwaluw die zijn nest graag op een beschutte plek bouwt.

Als we kijken naar de verdeling van de waarnemingen over de drie telgebieden (figuur 2) blijkt dat de afname het sterkst is (ruim 60%) in telgebied Zuid. In de Oostermeent (De Kampen) is ook een duidelijke afname zien, maar in telgebied Noord is er geen overtuigend effect. Dit suggereert dat plaatselijke omstandigheden de belangrijkste oorzaak voor deze afname zijn.

Dakranden

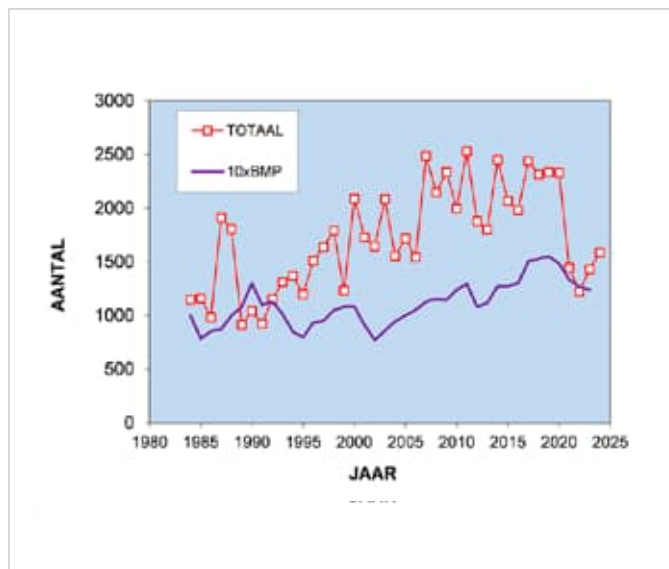
Ook de Huiszwaluw broedt in ons telgebied. Als we de ontwikkeling van de aantallen bekijken (figuur 3) zien we ook hier de invloed van de landinrichting. Huiszwaluwen broeden meestal onder dakranden en daardoor heeft de bouw van boerderijen ook bij deze soort tot een sterke toename geleid. Tot 2015 variëren de aantallen nogal, maar het algemene beeld lijkt stabiel tot 2015. Dan dalen de aantallen plotseling sterk en blijven ze stabiel op een veel lager niveau. De verdeling over de telgebieden (figuur 4) laat zien dat deze sterke daling eigenlijk alleen in de telgebieden Zuid en Oostermeent optreedt.

In Noord blijven de aantallen nagenoeg op het oude peil.

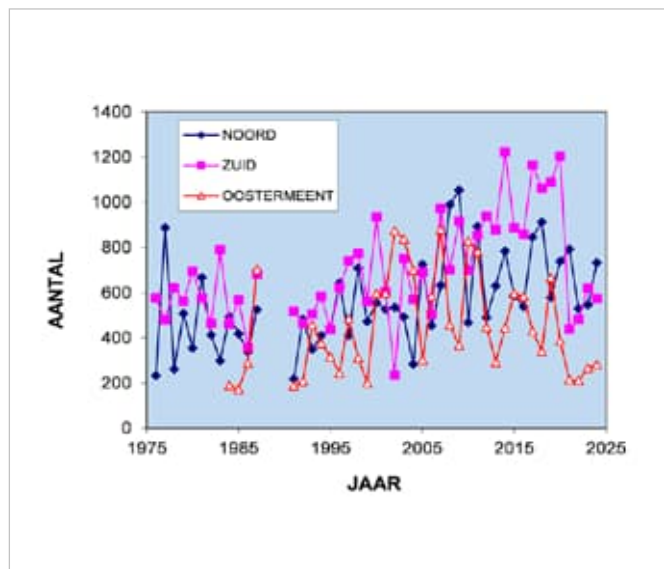
We zien dus dat zowel de Boerenzwaluw als de Huiszwaluw plotseling sterk in aantal afneemt, maar niet op hetzelfde moment. Wat is hier aan de hand? Uit de index van het BMP-Project van Sovon blijkt dat er bij de Boerenzwaluw in Nederland de laatste jaren sprake is van een afname, maar die is geleidelijk en lang niet zo sterk als in de Eempolders. De Huiszwaluw lijkt in Nederland zelfs wat toe te nemen.

Hele periode

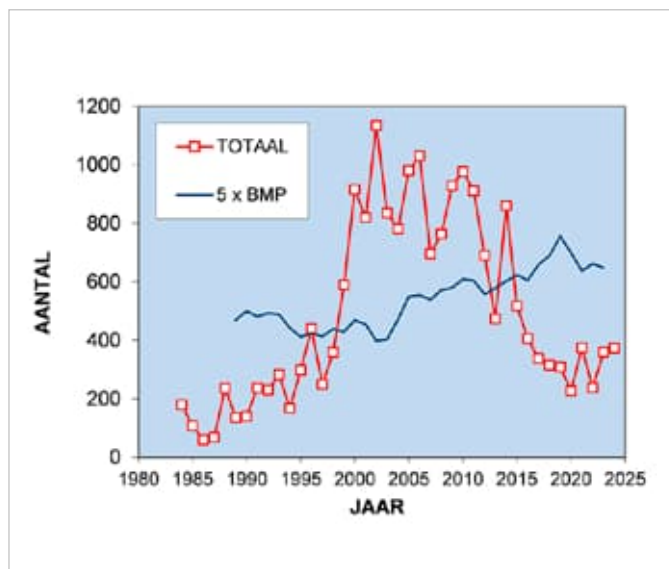
De verdeling over het jaar van de Boerenzwaluw wordt gegeven in figuur 5. Hier zijn drie periodes van vier jaar genomen, waarbij de eerste twee periodes liggen voor de instorting van de aantallen en de laatste era. We zien dat de afname optreedt over de hele periode dat de zwaluwen aanwezig zijn. Dit suggereert een afname van het aantal broedvogels. Aan het eind van hun verblijf is de afname relatief wat groter. In die periode zien wij vaak groepen Boerenzwaluwen op doortrek. Als we naar de deelgebieden kijken, valt op

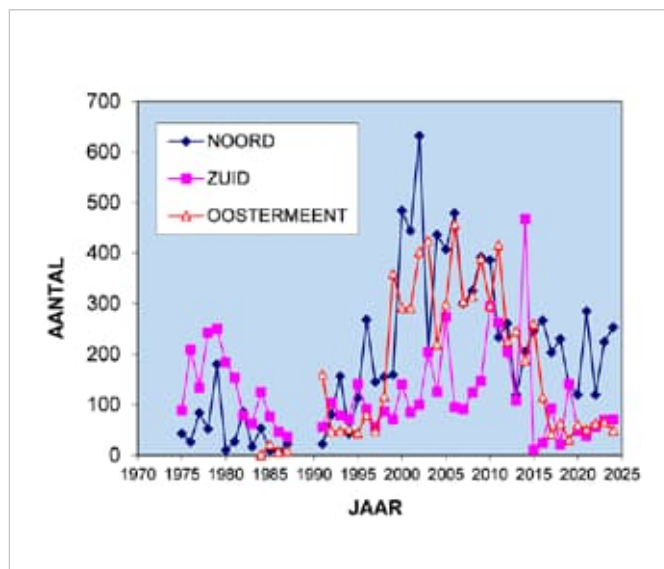
Figuur 1. Totale aantallen van de Boerenzwaluw per jaar. Ter vergelijking tien maal de index van het BMP-project van Sovon.

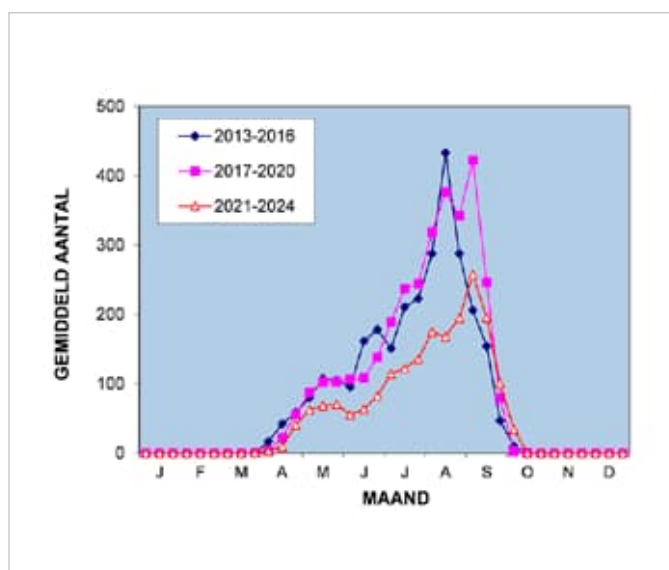
Figuur 2. Aantallen van de Boerenzwaluw per jaar per telgebied.

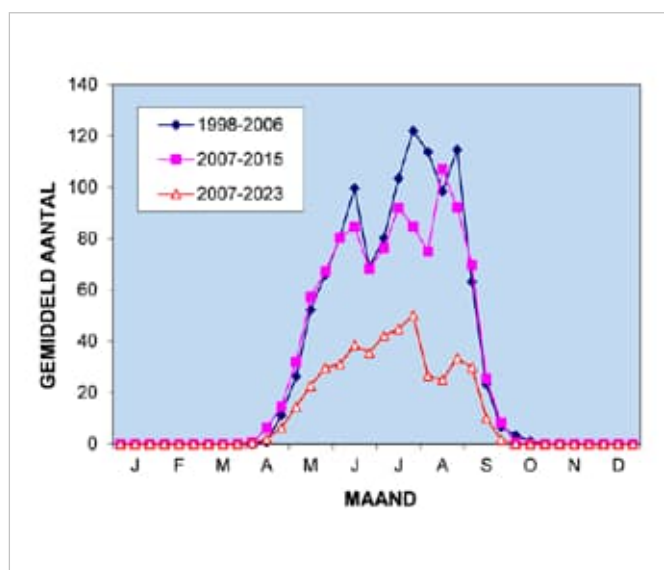
Figuur 3. Totale aantallen van de Huiszwaluw per jaar. Ter vergelijking vijf maal de index van het BMP-project van Sovon.

Figuur 4. Aantallen van de Huiszwaluw per jaar per telgebied.

Figuur 5. Verdeling over het jaar van de aantallen van de Boerenzwaluw voor drie periodes van vier jaar.

Figuur 6. Verdeling over het jaar van de aantallen van de Huiszwaluw voor drie periodes van negen jaar.

dat de afname in augustus en september in Zuid en de Oostermeent relatief groot is. In telgebied Noord nemen de aantallen in die tijd juist toe.

Figuur 6 is een overeenkomstige grafiek voor de Huiszwaluw. Hier zijn telkens negen jaar bij elkaar genomen omdat de daling langer geleden is. Ook hier treedt de afname op over de hele periode dat de Huiszwaluwen aanwezig zijn. Er is een afname in alle deelgebieden maar in telgebied Noord is de afname veel kleiner dan in Zuid en de Oostermeent.

Insecten

Zwaluwen leven van vliegende insecten. In de Eempolders komen vier soorten voor met deze specialisatie. De Oeverzwaluw broedt vlak bij onze telgebieden (in het Raboes en de Groeve Oostermeent) maar wij zien hem niet vaak. Kennelijk foerageert hij meestal aan de rand van het Eemmeer en komt hij alleen op bepaalde dagen in ons gebied. Als wij ze zien zijn het wel vaak flinke aantallen. Een trend is uit deze waarnemingen niet te halen. De Gierzwaluw (die geen echte zwaluw is) neemt al vanaf het begin van de tellingen af. De aantallen zijn tegenwoordig zo klein dat hier geen snelle variaties meer te ontdekken zijn. Deze soorten kunnen daarom geen aanwijzingen geven wat er met de zwaluwen aan de hand zou kunnen zijn.

Het is bekend dat het aantal insecten in Nederland sterk afneemt. We mogen aannemen dat dit ook in de Eempolders het geval is. Het is daarom te begrijpen als de aantallen insecteneters ook afnemen. Het is echter niet te verwachten dat dit zo plotseling gebeurt als we hier zien. Bovendien is het moment van de afname verschillend voor de twee soorten. Wij zien de Boerenzwaluw en de Huiszwaluw regelmatig samen foerageren, dus het ligt niet voor de hand dat ze totaal andere insecten vangen.

Nestelen

Er is wel verschil tussen de manier van nestelen. De Boerenzwaluw nestelt op allerlei beschutte plekken. Vaak broeden ze binnen in stallen en schuren als die door openingen vrij toegankelijk zijn. Ook wordt gebroed onder bruggetjes. Er zijn door leden van de vogelwerkgroep zelfs plankjes onder bruggetjes aangebracht om de Boerenzwaluw aan nestgelegenheid te helpen. Boerenzwaluwen broeden daardoor op veel verschillende plekken in de polders. Het lijkt niet waarschijnlijk dat opeens een groot deel van die plekken onbruikbaar wordt. De Huiszwaluw broedt onder dakranden die aan nogal strenge eisen moeten voldoen. Daardoor zijn er veel minder plekken waar ze broeden, maar de kolonies zijn vaak veel groter. In de Oostermeent staat maar één

boerderij en daar is een kolonie. Als daar minder Huiszwaluwen gaan broeden door een verandering in of bij die dakrand kan dat natuurlijk een plotseling effect hebben. In Noord zijn bij twee grote kolonies de aantallen plotseling afgenomen, mogelijk door werkzaamheden aan de gebouwen. Het vreemde is dan natuurlijk dat juist in Noord de getelde aantallen veel minder sterk dalen dan elders. Alles bij elkaar heb ik geen voor de hand liggende verklaring kunnen vinden voor de plotselinge afname van deze zwaluwen. Gezien de afname van insecten is een afname op zich wel te begrijpen, maar waarom gebeurt dat opeens en in verschillende jaren?

Mocht iemand een idee hebben dan houd ik mij aanbevolen voor suggesties.

Literatuur

- Mooij, J., 2011. Het voorkomen van de boerenzwaluw in de westelijke Eempolders. De Korhaan 49 (1): 183-185.
- Mooij, J., 2023. De vogels in de westelijke Eempolders 2015-2020. Uitgave 320

*Boerenzwaluw, Oostvaardersplassen - vlak voor vogelkijkhut De Kluut
26 juni 2024 | Bianca de Vries*

*Huiszwaluw, Pier van Huizen (zwaluwentil van VWG)
7 juli 2024 | Gina Valkenhoff*

